

DOI: [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.5\(178\).14](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.5(178).14)
УДК: 796-049.5:005.334(477+29)

Дьоміна А.А.
кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент
Інститут УДО України КНУ ім. Тараса Шевченка, м. Київ
ORCID: 0000-0002-7546-6986.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ БЕЗПЕКИ СПОРТУ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

Стаття присвячена аналізу та оцінці актуальних проблем і викликів перед якими постає спорт в Україні та світі, у зв'язку з глобальними кризовими процесами, які призводять до глибинних соціальних зрушень. Останні роки питання безпеки спорту в світі набули більшої актуальності на фоні пандемії COVID-19, а в Україні внаслідок військових дій на її території. Таким чином, протоколи безпеки поступово зазнають змін та дії щодо забезпечення безпеки різного рівня адаптуються під сучасні умови. Було проаналізовано інструкції з безпеки спортивно-масових заходів різного рівня, накази профільних служб та міністерств різних країн щодо організації заходів на їх території, постанови урядів та закони які регулюють питання безпеки спортсменів, глядачів та спортивних споруд. Глобалізаційні процеси стрімко змінюються, що вимагає швидких рішень без втрати їх якості. Дослідження показало, що процес адаптації та реагування є недосконалим та потребує ретельного вивчення й аналізу, що і обумовлює актуальність теми.

Ключові слова: безпека, спорт, змагання, масові заходи, спортивні споруди, співпраця.

Domina A.A. Current sports safety problems in Ukraine and the world. The article is devoted to the analysis and assessment of current problems and challenges faced by sports in Ukraine and the world, in connection with global crisis processes that lead to profound social changes. In recent years, the issue of sports safety in the world has become more relevant against the background of the COVID-19 pandemic, and in Ukraine due to military operations on its territory. Thus, security protocols are gradually undergoing changes and actions to ensure security of various levels are adapted to modern conditions. Safety instructions for mass sports events of various levels, orders of specialized services and ministries of various countries regarding the organization of events on their territory, government resolutions and laws regulating the safety of athletes, spectators and sports facilities were analyzed. Globalization processes are rapidly changing, which requires quick solutions without losing their quality. The topic of sports safety has become more relevant in recent decades. Sport is a global phenomenon that unites representatives of all social groups and strata. Although the official slogan of the international sports movement, which is supported by all its members, is: "Sports outside of politics", but at the same time, it is a powerful means of political influence and manipulation. History has seen many boycotts driven by political decisions in response to wrongful or military actions by one party against another. Everyone remembers the terrorist attacks committed at the Olympic Games and other international competitions. All this led to the intensification of the development of research in the field of sports safety. At the same time, sports competitions, especially international ones, attract the attention of a large number of spectators, which causes the desire of world political leaders, public figures, representatives of culture and art, etc. to participate in them. The study showed that the process of adaptation and response is imperfect and requires careful study and analysis, which determines the relevance of the topic.

Keywords: safety, sports, competitions, mass events, sports facilities, cooperation.

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як зазначає В.М. Заплатинський безпека в галузі фізичної культури і спорту має свої унікальні риси по відношенню до інших сфер діяльності людини оскільки спортивна діяльність пов'язана з численними системними та специфічними ризиками, адже спорт і, особливо, спорт вищих досягнень, це діяльність на межі людських можливостей. Крім того, до спортивних подій прикута увага великої кількості людей, що ставить перед спортсменами та організаторами спортивних подій не тільки задачі по досягненню спортивних результатів, але видовищності та безпеки для спортсменів та глядачів [1]. Водночас у дослідженні S. Frostdick йдеться про те, що спортивні змагання є заходами з підвищеним рівнем ризиків в контексті безпеки, що вимагає додаткової уваги як організаторів так і всіх служб, які забезпечують їх проведення. Питання безпеки в спорті не одноразово привертало увагу науковців, громадських діячів, державних та приватних установ, але враховуючи велику кількість змінних в підходах до забезпечення безпеки в спорті на всіх рівнях, ще досі не існує структурованого підходу у вирішенні зазначених проблем, що вимагає додаткового дослідження й аналізу [2].

Мета дослідження – здійснити аналіз сучасних підходів до забезпечення безпеки в спорті та теоретично обґрунтувати основні стратегії їх розвитку.

Методи та організація дослідження.

В ході роботи над дослідженням було використано історико-логічний та хронологічний методи для аналізу змін та формування протоколів безпеки в спорті в контексті розвитку технологій, спорту та суспільства в цілому. Компаративний метод було використано для порівняння інструкцій з безпеки в спорті різних країн, а також спортивних заходів різного рівня організації. Метод системного аналізу послужив базисом для комплексного оцінки всіх наявних на сьогодні теоретичних та практичних напрацювань в галузі безпеки в спорті, що дало змогу узагальнити попередній досвід.

Результати дослідження. Тема безпеки спорту набуває більшої актуальності останні десятиріччя. Спорт – є глобальним явищем, яке об'єднує навколо себе представників усіх соціальних груп та прошарків. Хоча офіційним гаслом міжнародного спортивного руху, яке підтримують усі його учасники є: «Спорт поза політикою», але водночас, він є потужним засобом політичного впливу та маніпуляцій. Історія бачила багато бойкотів зумовлених політичними рішеннями у відповідь на неправомірні або військові дії однієї сторони по відношенню до іншої. Всі пам'ятають про теракти вчинені на Олімпійських Іграх та інших міжнародних змаганнях. Все це зумовило активізацію розвитку досліджень у галузі безпеки спорту. Разом із цим спортивні змагання, особливо міжнародні, залучають увагу великої кількості глядачів, що зумовлює бажання участі в них світових політичних лідерів, громадських діячів, представників культури і мистецтва тощо. Ми стали свідками всесвітньої пандемії COVID-19, яка значно вплинула та змінила протоколи безпеки в частині охорони здоров'я.

Поняття «безпека» має багато напрямків загалом, а в спорті зокрема. Оскільки спорт слід розглядати як багатофункціональне явище культури, як сукупність матеріальних і духовних цінностей суспільства, як вид і результат діяльності. Він привертає увагу величезної кількості людей, робить його одним з найбільш популярних видів.

Безпека у спортивній галузі складається з кількох взаємозалежних аспектів, зокрема до них належать: безпека спортсмена і його антуражу, безпека спортивної організації, безпека проведення змагань та масових спортивних заходів, екологічна безпека тощо. В центрі спорту стоїть спортсмен та його здоров'я. Одна з основних завдань спорту – збереження здоров'я спортсмена. Тому поняття безпеки спортсмена включає комплекс небезпек пов'язаних з повсякденною діяльністю, тренувальним процесом та змаганнями, тобто спортивною діяльністю. На сьогодні розширюється коло фахівців, безпосередньо пов'язаних з підготовкою спортсменів. Якщо вона в першій половині ХХ століття була майже повністю сферою діяльності тренерів і спортсменів, то у другій половині ХХ і у ХХІ столітті коло фахівців, які залучаються до підготовки спортсмена стає на багато ширшим. І вони є також, безпосередніми учасниками спортивного руху. Основні ризики для спортсмена пов'язані, в першу чергу з його змагальною діяльністю. Особливо це стосується видів спорту пов'язаних із підвищеною небезпекою, а саме єдиноборства, практична стрільба, автомобільні і екстремальні види тощо. Питання безпеки спортсмена не обмежуються лише загрозами потенційного його травматизму, але і пов'язані з порушенням їх прав та свобод. Останніми роками більшість міжнародних спортивних федерацій та асоціацій розробили та впровадили в свою діяльність політику безпеки. Було призначено відповідальних офіцерів з безпеки, до яких кожен бажаючий може звернутись анонімно або конфіденційно з приводу питань пов'язаних з порушенням прав, негідної поведінки, злочинів скоєних на сексуальному підґрунті тощо щодо будь-якого учасника міжнародного спортивного руху. Нами було проаналізовано політики безпеки, які розміщені на офіційних інтернет сторінках Міжнародних спортивних федерацій з олімпійських та неолімпійських видів спорту. Всього було проаналізовано 74 інтернет сторінки з них: 30 літніх видів спорту і 7 – зимових, а також 37 – неолімпійських й 37 – олімпійських (рис. 1).

АНАЛІЗ ПОЛІТИКИ БЕЗПЕКИ В СТРУКТУРІ ДІЯЛЬНОСТІ МІЖНАРОДНИХ СПОРТИВНИХ ФЕДЕРАЦІЙ

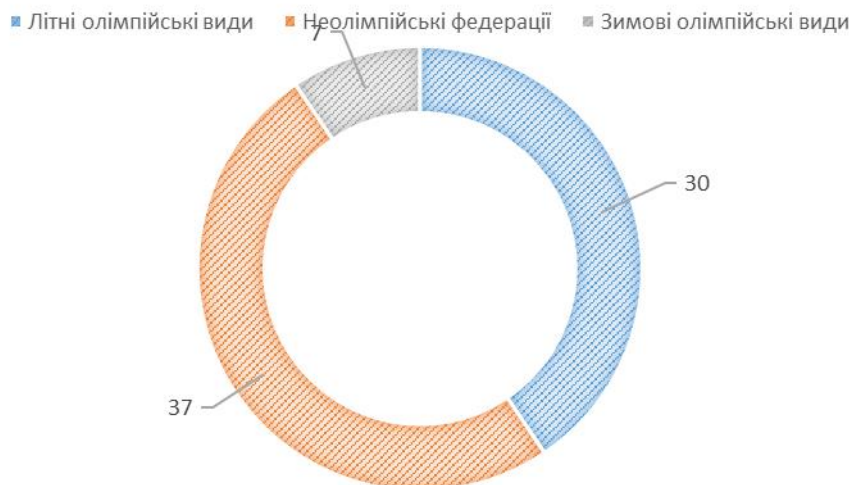

Рис. 1. Аналіз офіційних інтернет сторінок Міжнародних спортивних федерацій з олімпійських та неолімпійських видів спорту.

За основу оцінки було взято ранжування рівня реалізації політики безпеки від 1 до 10, де 1 – відсутня політика безпеки взагалі і 10 – відмінний рівень. За результатами дослідження було виявлено всього дві спортивні федерації, які відповідають рангу 10, а саме: Міжнародна федерація футболних асоціацій (FIFA) та Міжнародна федерація асоціацій муай-тай (IFMA). 14 спортивних федерацій мають другий ранг, що свідчить про високий рівень політики безпеки, але відсутня інформація про офіцера з безпеки або немає форми зворотного зв'язку. Водночас на сайтах 33 міжнародних спортивних федерацій повністю відсутня політика безпеки, що становить 44% від загальної проаналізованої їх кількості (табл. 1).

Результати аналізу наявності політики безпеки в структурі діяльності Міжнародних спортивних федерацій з олімпійських й неолімпійських видів спорту

Федерації	Кількість	РАНГИ									
		10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
Літні олімпійські види	30	1	12	3	1	-	-	1	3	4	5
Зимові Олімпійські види	7	-	1	-	2	2	-	-	-	-	2
Неолімпійські види	37	1	1	3	3	2	1	-	-	-	26
Всього	74	2	14	6	6	4	1	1	3	4	33
Відсоток, %	100	2,7	19	8,1	8,1	5,4	1,35	1,35	4	5,4	44,6

З таблиці 1 можна зробити більш детальний аналіз стану політики безпеки в структурі міжнародних федерацій з видів спорту. Ранг 10 отримали лише дві спортивні федерації. Найбільша кількість організацій, а саме – 14, отримали ранг 9. Цей ранг говорить про, що на офіційних інтернет ресурсах наявна швидко доступна, окрема вкладка присвячена політиці безпеки, але разом із тим немає контакту офіцера з питань безпеки або форми зворотного зв'язку.

Питання безпеки в спорті не обмежуються питаннями індивідуальної безпеки спортсмена від домагань та інших деструктивних впливів від його антуражу. Спортсмен стикається з великою кількістю небезпек таких як: ситуація в країні, де атлет мешкає та тренується або соціально-політична обстановка в місці проведення змагань; екологічні та економічні ризики; ризики пов'язані зі здоров'ям атлета під час та після занять спортом тощо.

Відомо, що одна з цілей спорту в цілому – це збереження здоров'я спортсмена. Але значні фізичні та емоційні навантаження не чинять позитивний вплив на здоров'я атлетів. Проблема вживання заборонених речовин у гонитві за швидким результатом і першими шаблями п'єдесталів – є одна з центральних в світі спорту. Значне фінансування виділяється на державному рівні на боротьбу з допінгом. Постійна боротьба лабораторій та фармакологічних фірм за споживача подекуди доходять до абсурду. Постійний контроль з боку антидопінгових організацій не зупиняє тренерів та атлетів у вживанні заборонених речовин.

Спортсмени обізнані в тому, що допінгові засоби можуть суттєво вплинути на їх здоров'я, спричинити інвалідність або навіть смерть, все ж продовжують вживання. Ресурси організму людини обмежені, а результати і світові рекорди останніми роками мають тенденцію до зростання. Саме тому, спортсмени потрапляють у, так зване, замкнуте коло. А коли допінг-проба виявляється позитивною, спортсмен залишається сам на сам з цією проблемою.

Враховуючи вище викладене можна зробити висновок, що збереження здоров'я дійсно має бути базовим рівнем безпеки спортсмена. Для виховання професійного атлета високого рівня необхідно вкласти величезну кількість різноманітних ресурсів, в тому числі і часу. Тому прагнення до подовження кар'єри професійних спортсменів стоїть на одному з перших шаблів у дослідженнях в галузі спорту.

Останніми роками Міжнародний олімпійський комітет почав приділяти значну увагу ментальному здоров'ю спортсменів. Надмірні фізичні навантаження, стрес внаслідок змагальної діяльності, а останніми роками пандемії, війни, економічні кризи – все це впливає на психічний стан спортсменів. На сьогоднішній день увага дослідників в галузі психології спорту звернута до цих питань особливо прискіпливо, але разом із тим існує дефіцит прикладних підходів до розробки практичних рекомендацій по корекції перелічених станів і проблем. Міжнародний олімпійський комітет через платформу Athlete365 створив міжнародний форум та робочу групу з питань психічного здоров'я атлетів. Головою робочої групи є Вінсент Гуттебарж. Під час пандемії коронавірусу було проведено соціологічне дослідження в рамках проекту #MENTALLYFIT серед 4000 спортсменів та членів їх оточення, в якому поставили запитання: «Що зараз є для вас найскладнішим?». Так, 32% респондентів визнали, що найважче їм дається «підтримання психічного здоров'я», 40% членів їх оточення назвали, що найважче для них «підтримка психічного здоров'я спортсменів» [4].

Не менш важливими є проблеми пов'язані з безпекою проведення спортивно-масових та фізкультурно-оздоровчих заходів як міжнародного масштабу так і національного. Перш за все мова йде про Олімпійські ігри та чемпіонати світу й Європи. Змагання, які залучають велику кількість глядачів та учасників. У офіційних церемоніях цих заходів беруть участь політичні лідери, відомі спортсмени, «зірки» світового масштабу тощо. Саме тому, питання безпеки організації та проведення змагань – є одним з основних завдань для відповідних служб. Забезпечувати безпеку заходів можуть як приватні, так і державні організації. У будь-якому випадку всі змагання відбуваються за участі на узгодженні з органами державної влади, місцевими органами самоврядування, громадами, правоохоронними та екстремними службами тощо.

Формування, так званих, протоколів безпеки спортивних заходів, а особливо Олімпійських ігор відбувалося впродовж усієї історії проведення змагань. Відповідні служби постійно працюють над удосконаленням системи безпеки. На основі аналізу попереднього досвіду та нових розробок в галузі інформаційних технологій удосконалюються підходи та процедури допуску глядачів, зонування території змагань тощо. В історії Олімпійських ігор та інших міжнародних змагань були трагічні випадки нападів та терористичних актів, що стимулювало до більш прискіпливого підходу до безпеки в цілому [4]. Спортивні змагання часто використовуються як майданчик для вчинення демонстративних дій, оскільки до них прикута увага всього світу (табл. 2).

Таблиця 2

Найбільші теракти вчинені на спортивних заходах ХХ ст.

Дата	Місце теракту	Кількість загиблих
4-6 вересня 1972 року	Ігри ХХ Олімпіади (Мюнхен, Німеччина)	11
15 жовтня 1995 року	Футбольний матч (Донецьк, Україна)	6
27 липня 1996 року	Ігри ХХVI Олімпіади (Атланта, США)	2
1 січня 2010 року	Волейбольний матч (Лаккі-Марват, Пакістан)	95
14 травня 2010 року	Футбольний матч (Таль-Афар, Ірак)	25
20 лютого 2013 року	Обстріл футбольної команди (Дамаск, Сирія)	1
13 березня 2013 року	Змагання з бузгаші (Імам-Сахіб, Афганістан)	5
16 квітня 2013 року	Біговий марафон (Бостон, США)	3
25 березня 2016 року	Футбольний матч (Іскандарія, Ірак)	29

В історії українського спорту також були випадки екстремальних ситуацій на спортивних заходах. Один з найвідоміших відбувся у 1995 році на футбольному стадіоні в Донецьку, де під час матчу пролунав вибух у під трибунних приміщеннях, в наслідок якого загинуло 6 чоловік. Всі спортивні федерації несуть відповідальність за організацію та проведення змагань, в тому числі за безпеку впродовж заходу. Основним документом, який регламентує забезпечення належних та безпечних умов проведення змагань є положення про порядок підготовки спортивних споруд та інших спеціально відведених місць для проведення масових спортивних та культурно-видовищних заходів від 18.12.1998 № 2025.

Значним викликом для організаторів спортивних заходів в усьому світі стала пандемія COVID-19, яка внесла значні корективи у процес підготовки змагань. В усіх країнах були розроблені вимоги до місць масового скупчення людей, в тому числі в Україні. Було обмежено кількість глядачів в приміщеннях та на відкритих майданчиках, перебування спортсменів в спільних зонах тощо.

Особливої уваги серед питань безпеки спортивних заходів заслуговує забезпечення належних умов перебування політичних та посадових осіб на території змагань. Оскільки присутність зазначених осіб пов'язане з підвищеною небезпекою для всіх учасників процесу. В Україні обов'язки з охорони посадових осіб покладено на Управління державної охорони. Управління державної охорони України (далі – УДО України) є державним правоохоронним органом спеціального призначення, який створено 15 січня 1992 року.

У системі забезпечення національної безпеки УДО України посідає особливе місце. Головні завдання спеціальної служби спрямовані на забезпечення безпеки Президента України, вищих посадових осіб держави, а також на охорону адміністративних будівель та об'єктів органів державної влади України (Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Конституційний Суд України, Верховний Суд України та інші).

У сфері відповідальності УДО України – охорона глав іноземних держав, парламентів та урядів і членів їхніх сімей, керівників міжнародних організацій, які прибувають в Україну чи перебувають на її території.

Одним з дієвих кроків урегулювання дискусійних питань щодо безпеки під час футбольних матчів та інших спортивних заходів Радою Європи було розроблено комплексний підхід у вигляді Конвенції в Сен-Дені, яка була підписана усіма її членами 3 липня 2016 року. Зміст Конвенції спирається на Європейську конвенцію про насильство та неналежну поведінку з боку глядачів під час спортивних заходів, і зокрема футбольних матчів (ETS N 120), відкритої для підписання у Страсбурзі, 19 серпня 1985 року. Вона охоплює всі заходи, спрямовані на запобігання отримання травм або ризиків здоров'я під час спортивних заходів [3].

Ризики можна умовно розділити на: ризики пов'язані із пересуванням глядачів, великою скупченістю людей, виникнення паніки тощо; ризики пов'язані із злочинною діяльністю; ризики пов'язані з пожежами, хімічними факторами, техногенними, природними тощо; логістичні ризики; ризики пов'язані з тероризмом; несанкціоноване використання дронів; ризики для здоров'я внаслідок інфекцій, зневодень, алкоголь, харчові отруєння тощо; ризики для громадського порядку на фоні расових, національних, релігійних, ідеологічних ворожнеч. Таким чином, організатори спортивних заходів, особливо міжнародних, за участі великої кількості учасників та глядачів, повинні враховувати велику кількість факторів, співпрацювати з різними органами державної влади, приватними структурами, підрядниками тощо.

Оцінка ризиків відбувається динамічно, оскільки реагування на позаштатну ситуацію має бути швидке і чітке. Зазвичай постійний моніторинг і оцінку ризиків робить офіцер з безпеки, який постійно присутній на стадіоні і має зв'язок з усіма службами забезпечення заходу.

Висновки. У якості висновка можна зазначити наступне: питання безпеки спорту набувають все більшої актуальності в Україні та світі. Важливим є той факт, що світові політичні, економічні, соціальні та інші процеси чинять прямий вплив на безпекову ситуацію в світі в цілому й на спорт, зокрема. Увага спортивних функціонерів, міжнародних організацій та дослідників прикута до покращення забезпечення належних умов занять спортом спортсменів та безпечного перебування глядачів й усіх безпосередніх учасників спортивних змагань на стадіонах та інших спорудах. Останніми роками в Європі та світі робляться конкретні кроки до уніфікації підходів забезпечення безпеки спорту шляхом різноманітних конвенцій і меморандумів.

Перспективи подальших досліджень полягають у виявленні та систематизації факторів, що впливають на формування протоколів безпеки в спорті, обґрунтування взаємозв'язків та причинно-наслідкових зв'язків всіх елементів системи безпеки спорту.

Reference

1. Bisgaard, K. and Støckel, J.T. (2019). "Athlete narratives of sexual harassment and abuse in the field of sport. Journal of clinical sport psychology", 13 (2), 226–242. doi:10.1123/jcsp.2018-0036.

2. William M. Adams., Douglas J. Casa. and Jonathan A. Drezner. (2016), "Sport Safety Policy Changes: Saving Lives and Protecting Athletes", available at: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4874379/pdf/i1062-6050-51-4-358.pdf> (accessed April 2016).

3. Council of Europe, 2016 Convention on an integrated approach to safety, security and service at football matches and other sports events (CETS No. 218). Strasbourg: Council of Europe, available at: <https://rm.coe.int/1680666d0b>.

4. International Olympic Committee, 2018. Safeguarding athletes from harassment and abuse in sport. Lausanne: International Olympic Committee, available at: <https://olympics.com/athlete365/courses/safeguarding-athletes-from-harassment-and-abuse/>.

DOI: [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.5\(178\).15](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.5(178).15)
УДК: 796.012:37.015.3

Євтушенко Віктор Володимирович
викладач, кафедра спеціальної фізичної та бойової підготовки,
Національна академія СБ України, м. Київ
<https://orcid.org/0009-0007-0832-2724>

Шавель Христина Євгенівна
кандидат наук з фізичного виховання і спорту,
доцент кафедри біохімії та гігієни,
Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського, м. Львів,
<https://orcid.org/0000-0002-6605-3258>

Мацола Наталія Павлівна
старший викладач, кафедра теорії та методики фізичного виховання і спорту,
факультет здоров'я людини та природничих наук,
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, м. Дрогобич,
<https://orcid.org/0000-0002-0801-0065>

РОЗВИТОК ІННОВАЦІЙНИХ ФОРМ І МЕТОДІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ МОТИВАЦІЇ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ДО АКТИВНОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ

У статті представлено аналіз інноваційних форм та методик фізичної культури, які би сприяли підвищенню зацікавлення здобувачів освіти до ведення активного способу життя. Метою даної публікації є представлення результатів пошукової діяльності, що стосується новітніх, актуальних форм та методів фізичної культури та висвітлення можливостей їхнього застосування у практиці роботи вчителя задля підвищення рівня мотивації здобувачів освіти. У процесі роботи були застосовані теоретичні методи наукового пізнання, зокрема: аналіз, синтез, індукція, дедукція, порівняння та узагальнення. Аналіз джерельної бази з теми дослідження засвідчив, що пошук способів підвищення мотивації до фізичної культури, дійсно, надзвичайно актуальна проблема. Однак вона розроблена недостатньо. Відповідно до цього нами була здійснена спроба конструювання таблиці з конкретними інноваційними формами та методами фізичної культури та характеристикою їхнього впливу на мотивацію здобувачів освіти щодо переходу до активного способу життя. Перспективним вважаємо подальше розроблення цієї теми, пошук інших інновацій та їхнє упровадження у практику.

Ключові слова: фізична культура, форми, методи, мотивація, інновації, здобувач освіти, активний спосіб життя.

Yevtyshenko Viktor, Shavel Khrystyna, Matsola Nataliia Development of Innovative Forms and Methods in Physical Culture as a Means to Increase Student Motivation for an Active Lifestyle. The article presents an analysis of innovative forms and methods of physical education that would help increase the interest of students in leading an active lifestyle. Its goal is to demonstrate the results of research activities related to the latest and most relevant forms and methods of physical education, as well as to highlight their potential application in the practice of teachers to increase the level of student motivation. The study